

Fact sheet 6: Voorschrijven van psycholeptica bij thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking

Liset van Dijk en Anneke Francke (NIVEL)

Een op de vijf thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking krijgt psycholeptica (kalmerende medicatie) voorgeschreven. Bij thuiswonenden zonder verstandelijke beperking is dat maar bij ongeveer één op de twintig het geval. Veel voorkomende voorschrijfredenen bij de mensen met een verstandelijke beperking zijn angst en nervositeit, zo blijkt uit de Tweede Nationale Studie naar ziekten en verrichtingen in de huisartspraktijk (NSII).

Achtergronden

De NSII betreft een samenwerkingsproject van het NIVEL en het RIVM. In het registratiejaar 2001 is bij een representatieve groep Nederlandse huisartsenpraktijken die deel uitmaken van het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (zie Van der Linden e.a., 2003).

Op basis van analyses van NS-registraties wordt in deze fact sheet de volgende onderzoeksvraag beantwoord:

“Wat is er bekend over het voorschrijven van kalmerende medicatie bij thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking?”

Bij de beantwoording van deze vraag gaan we in op hoe vaak psycholeptica worden voorgeschreven, de voorschrijfredenen en het gemiddelde aantal recepten. Ook geven we een schatting van landelijke cijfers.

Onderzoeksgroep

De bestudeerde registraties hebben betrekking op mensen die in verband met hun verstandelijke beperking (in de NSII gecodeerd als mentale retardatie) rechtstreeks of via een naaste contact hebben gehad met hun huisarts.

In het registratiejaar 2001 hebben 89 mensen in verband met een verstandelijke beperking contact gehad met één van de 96 huisartspraktijken uit de NSII die zowel medicatievoorschriften als achterliggende aandoeningen hebben geregistreerd. Van deze mensen is meer dan 80% jonger dan 45 jaar en wonen er 48 thuis (54%), negen in een intra- of semimurale instelling en van de overige 32 is niet bekend waar zij wonen (36%). De 48 thuiswonenden zijn gemiddeld 23 jaar oud en 46% is van het vrouwelijk geslacht. Deze fact sheet gaat over het voorschrijven van psycholeptica bij de thuiswonenden.

Hoe vaak worden psycholeptica voorgeschreven?

Psycholeptica behoren tot de drie hoofdcategorieën:

- I Antipsychotica, waaronder bijvoorbeeld butyrofenonderivaten als haloperidol vallen;
- II Anxiolytica, waartoe onder meer bepaalde benzodiazepinederivaten als oxazepam behoren;
- III Hypnotica/sedativa, waaronder bijvoorbeeld bepaalde benzodiazepinederivaten als temazepam en nitrazepam vallen.

De volgende tabel laat percentages zien van groepen thuiswonenden die in 2001 één of meer recepten voor psycholeptica kregen. Bij ruim een vijfde van de mensen die in 2001 een van de huisartsenpraktijken uit de NSII consulteerden in verband met hun verstandelijke beperking zijn in dat jaar psycholeptica voorgeschreven.

Ter vergelijking: in de algemene groep van 0 tot 45 jarigen die in 2001 een NSII-huisartsenpraktijk consulteerden in verband met een andere aandoening, was dat maar bij 5,6% het geval.

Bij de categorie anxiolytica zijn de grootste verschillen te zien tussen de mensen met en zonder verstandelijke beperking.

Tabel 6.1 Percentages van groepen personen die psycholeptica door de huisarts kregen voorgeschreven in 2001

	thuiswonenden met verstandelijke beperking (n=48)	algemene groep van thuiswonenden jonger dan 45 jaar (n=117.567)
Psycholeptica totaal	22,9 %	5,6%
I Antipsychotica	8,3%	0,5%
II Anxiolytica	16,7 %	3,9 %
III Hypnotica/sedativa	2,1 %	2 %

Wat zijn voorschrijf redenen?

De volgende tabel laat de indicaties zien die de huisarts heeft geregistreerd bij de psycholeptica recepten voor thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking. Angst en nervositeit worden relatief vaak geregistreerd: namelijk bij 23% van die recepten. Ook de meer algemene indicatie “mentale retardatie” en de indicatie “affectieve psychose” staan relatief vaak geregistreerd.

Tabel 6.2. Indicaties bij psycholeptica recepten voor thuiswonenden met verstandelijke beperking

Indicaties	(n=57 recepten); %
Angstig/nervus gevoel	22,8%
Mentale retardatie	17,5%
Affectieve psychose	15,8%
Depressie	7%
Overig	15,8%
Diagnose onbekend	21,1%

Gemiddeld aantal recepten

Het gemiddelde aantal recepten geeft een indicatie dat het veelal niet gaat om eenmalige voorschriften: gemiddeld kregen de elf “gebruikers” binnen de groep van 48 thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking in 2001 vijf recepten voor psycholeptica.

Landelijke cijfers

Zoals gezegd zijn er 48 personen waarvan we zeker weten dat ze thuis woonden en die in 2001 in verband met hun verstandelijke beperking een NSII-huisartsenpraktijk hebben geconsulteerd. Van die 48 hadden er elf (22,9%) in dat jaar één of meer recepten gekregen voor psycholeptica. De 96 geïncludeerde NSII-praktijken hebben een populatie van 375.899 patiënten. De Nederlandse bevolking had op 1 januari 2001 een omvang van 15.987.075. Dit betekent dat de patiënten van de geïncludeerde NS-praktijken 2,35% van de Nederlandse bevolking vormen. Omgerekend zouden er landelijk gezien dus minimaal 2043 thuiswonende mensen zijn die in 2001 in verband met hun verstandelijke beperking een huisarts hebben geconsulteerd. Hiervan zouden er dan **468** (22,9% van 2043) een recept/recepten voor psycholeptica hebben gekregen. Dit betreft echter uitdrukkelijk een *minimumvariant* van het geschatte aantal.

In werkelijkheid zal dit aantal hoger liggen omdat er in de groep van 32 mensen waarvan de woonsituatie niet bekend was waarschijnlijk ook nog thuiswonenden zijn die een recept voor psycholeptica kregen. Ervan uitgaande dat de verdeling niet-thuiswonend/thuiswonend ongeveer hetzelfde zal zijn als bij de mensen waarvan we wel hun woonsituatie weten, betekent dit dat er nog eens ongeveer 27 (84,2% van 32) mensen bij zouden komen die in 2001 een NSII-huisartsenpraktijk hebben geconsulteerd in verband met hun verstandelijke beperking en die psycholeptica recepten hebben gekregen. Met de 48 die we al hadden, is dat samen een onderzoeksgroep van 75.

Uitgaande van het feit dat de geïncludeerde NSII praktijken 2,35 % van de Nederlandse bevolking vormen, betekent dit dat er landelijk gezien op jaarbasis ongeveer 3191 thuiswonende mensen zijn die hun huisarts consulteren in verband met hun verstandelijke beperking en dat er daarvan circa **731** (22,9%) psycholeptica hebben gekregen. Deze 731 lijkt ons een meer *realistische schatting* dan de hiervoor genoemde minimumvariant. De onderzoeksgroep uit de NSII betreft echter wel kleine aantallen en de extrapolatie naar de Nederlandse bevolking moet daarom met enige voorzichtigheid bekeken worden.

Op basis van de prevalentiestudie van Schroyen Lantman-de Valk en collega's (2002) is bekend dat er in Nederland ongeveer 58.000 thuiswonende mensen met een verstandelijke beperking zijn (zie fact sheet 4). De groep van ongeveer 731 psycholeptica gebruikers betreft dus slechts 1,2% (731/58.000) van de totale groep thuiswonende verstandelijk gehandicapten.

Daarbij is het wel goed om er rekening mee te houden dat dit percentage mogelijk nog iets hoger kan liggen omdat personen die niet in verband met hun verstandelijke beperking bij de huisarts kwamen, maar bijvoorbeeld voor een acute aandoening, ook een recept/recepten voor psycholeptica zouden kunnen krijgen. De NSII biedt echter geen inzicht in die laatste (waarschijnlijk kleine) groep.

Tot slot

Thuiswonende mensen die hun huisarts consulteren in verband met een verstandelijke beperking krijgen dus vaker psycholeptica dan andere patiënten in de huisartsenpraktijk. Vooral anxiolytica worden duidelijk vaker voorgeschreven aan mensen met een verstandelijke beperking. Mede omdat de voorschrijffredenen vaak direct samenhangen met de verstandelijke beperking of met angst, nervositeit en psychose kan het zijn dat cliënten de middelen soms gecamoufleerd (door eten of drinken) en/of zonder hun toestemming toegediend krijgen. Onderzoek naar de condities waarbinnen psycholeptica door deze doelgroep worden gebruikt lijkt wenselijk.

Referenties

- Linden M.W. van der, Westert G.P., Bakker D.H., Schellevis F.G. Tweede Nationale Studie naar ziekten en verrichtingen in de huisartspraktijk: klachten en aandoeningen in de bevolking en in de huisartspraktijk. Utrecht, Bilthoven: NIVEL, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2004
- Schrojenstein Lantman-de Valk H.M.J. van, Van Heurn-Nijsten E.W.A., Wullink M., Zinzen-Turkenburg B.A.M. Prevalentieonderzoek mensen met een verstandelijke beperking. Maastricht: Extra/Capaciteitsgroep Huisartsgeneeskunde Universiteit Maastricht, 2002.